

УДК 262/282
DOI:10.31651/2076-5894-2019-1-93-99

МАРЧЕНКО Андрій Олексійович,
магістр філософії,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
e-mail: march_andre@ukr.net

СУБСИДІАРНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ВРЯДУВАННЯ В СОЦІАЛЬНОМУ ВЧЕННІ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ: СУТНІСНІ РИСИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Проаналізовано зміст і значення принципу субсидіарності в соціальній доктрині та практиці католицької церкви. Розглянуто особливості інтерпретації цього принципу в папських енцикліках та інших документах церкви, де він постає, насамперед, як запорука забезпечення й утримання соціальної рівноваги, збалансування інтересів, потреб та можливостей окремих індивідів, локальних громад та центральних владних інституцій. Акцентується особлива увага на значенні для розуміння смислового наповнення принципу субсидіарності положення про взаємозв'язок і взаємну відповідальність особи та суспільства, людини і церковної організації. Наголошується на тому, що реалізація принципу субсидіарності передбачає встановлення порядку, за якого об'єднання нижчого, локального рівня отримують всі необхідні функції, які вони в змозі виконувати самостійно, використовуючи наявні засоби, а об'єднання вищого рівня покликані бути наділеними допоміжними й координаційними повноваженнями. Тобто, у відповідності з принципом субсидіарності, центральна влада повинна виконувати саме допоміжну, а не керівну, підпорядковуючу роль, вирішуючи лише ті завдання, які не можуть бути ефективно виконані на локальному рівні.

Ключові слова: субсидіарність, солідарність, соціальне вчення католицької церкви, права індивіда, християнська демократія, відповідальність.

Постановка проблеми. У сучасному світі зростає роль проблематики, пов'язаної із забезпеченням суспільної рівноваги, пошуком шляхів недопущення конфліктів і нерівності між людьми та різними соціальними групами, встановлення взаємовідносин у душі співробітництва і солідарності, що «долають ідеологічні розбіжності, змушуючи людей шукати не те, що розділює, а те, що єднає» [1, с. 258]. Важливим у цьому контексті є застосування тих принципів, які знайшли своє обґрунтування в політичній, юридичній, філософській та релігійній думці, а також в практиці діяльності різних соціальних інституцій, зокрема католицької церкви. Одним із таких принципів, який враховує специфіку взаємин індивіда та спільноти, особи та релігійної організації, і реалізація якого забезпечує перерозподіл повноважень між нижчими, локальними об'єднаннями та об'єднаннями вищого, централізованого рівня і передбачає своєрідне «невтручання» у справи один одного за умови виконання покладених на кожного з них повноважень і зобов'язань, є принцип субсидіарності, який потребує ґрунтованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на різноплановість та багатоаспектність осмислення і практичного застосування принципу субсидіарності, в дослідницькій літературі можна виокремити окремі, присвячені йому напрями й тематичні блоки. Так, юридичні, суспільно-політичні та соціально-етичні аспекти принципу субсидіарності, бачення його категоріальної своєрідності знаходять своє висвітлення у дослідженнях таких авторів, як І. Яков'юк, С. Шевчук, Г. Бікуллова, О. Трагнюк, О. Піменова, С. Большаков, А. Ароян, Е. Каракулян, Т. Панченко, О. Студенова, І. Хохлов, К. Ендо, Ш. Дельсоль, Ж. Делор, Р. А. Сіріко, Д. Гомьєн, П. Дж. Карозза, Н. Ароні. Місце і роль принципу субсидіарності в соціальному вченні і практиці католицької церкви досліджують у своїх працях М. Еванс, К. Ендо, А. Ціммерманн, Л. Онопрієнко, І. Софійська, К. А. Ван Тіл, Е. Абела, К. Р. Хамрлік, П. Помбені, Дж. Б. Гегір, Г. Сегель та ін. Проте, попри значний інтерес до принципу субсидіарності в дослідницькій літературі, існують певні аспекти означеної проблеми, які потребують свого більш ґрунтовного вивчення.

Метою статті є дослідження змісту та практичних вимірів принципу субсидіарності в

соціальному вченні католицизму.

Виклад основного матеріалу. Принцип субсидіарності є одним із засадничих (разом з принципами гідності людської особистості, солідарності та спільного блага) у соціальній доктрині католицької церкви. Слід зазначити, що саме поняття субсидіарності є досить часто вживаним в різних смислових контекстах і постає насамперед як організуючий та координуючий принцип, у відповідності з яким розгляд і вирішення проблем має відбуватись на найменш централізованому, найнижчому рівні влади. На думку М. Еванс, цей принцип «забезпечує засобами, які є необхідними для аналізу параметрів взаємовідносин індивіда з різноманітними соціальними інститутами» [2, р. 60]. Мається на увазі, що центральна влада повинна виконувати не «субординативну» (підпорядковууючу), а саме «субсидіарну» (допоміжну) роль, вирішуючи лише ті завдання, які не можуть бути ефективно розв'язані на локальному рівні. Тобто, місцевим, локальним організаціям повинно бути надано право «намагатись вирішувати локальні проблеми на місцевому рівні, а організації вищого рівня мають втручатись тільки для вирішення тих питань, які організації нижчого рівня не в змозі вирішити» [3, р. 15]. Субсидіарність спрямована на досягнення загального блага шляхом врахування й збалансування інтересів як окремих осіб, так і об'єднань та організацій. Принцип субсидіарності, з одного боку, передбачає й вимагає, щоб кожна менша група була солідарною з більшим об'єднанням і була лояльною по відношенню до нього; з іншого ж, – наполягає на тому, що держава та всі інші об'єднання існують для індивіда; він віддає пріоритет людині як основі та меті суспільства. Тому замість того, щоб забирати завдання і відповідальність у окремих осіб держава має забезпечити відповідні можливості і передумови, які б дозволяли людям розвиватись; центральний орган управління має відмовитись від певних повноважень, щоб надати як можна більше свободи окремим особам і підпорядкованим органам. Як така, субсидіарність вимагає більшої довіри людям на місцевому рівні з боку більш високих владних інституцій. «Більш високі рівні повинні довіряти здобуткам і компетенціям об'єднань та окремих осіб на місцевому рівні, а також їхній стійкій відданості загальному благу» [4, р. 18].

Принцип субсидіарності отримав своє обґрунтування і в соціальній доктрині католицької церкви, де він розглядається як похідний від принципу солідарності та взаємопов'язаний з ним у тих моментах, що стосуються питань влади та управління суспільством. Так, якщо принцип солідарності стосується соціальної відповідальності людей і передбачає відмову від індивідуалізму, то принцип субсидіарності «стосується відповідальності людей та співтовариств і передбачає відмову від колективізму. Таким чином, ці два принципи мають бути завжди пов'язаними один з одним. Субсидіарність є принципом, який виявляє і демонструє відмінності в розмірах та характері об'єднань. Солідарність же урівноважує субсидіарність своєю наполегливістю в тому, що всі люди утворені з однієї плоті і є рівними перед Богом. З цієї точки зору, спільнота не призначена для обслуговування однієї чи кількох осіб, але й ні одна людина не повинна бути підпорядкованою лише колективним інтересам» [4, р. 185]. В рамках церкви принцип субсидіарності, доповнений принципом солідарності, оберігає індивідуальну людську гідність (дозволяючи людям, особливо мирянам, здійснювати свою владу в церкві), й водночас визнає, що неминучі розбіжності не є загрозою для церкви, а скоріше можуть свідчити про зміцнення спільноти» [4, р. 185-186].

Варто відзначити, що досліджуваний принцип субсидіарності своїми коренями сягає античності, зокрема ідей Платона і Аристотеля, а також поглядів Томи Аквінського та сфери середньовічного права. Так, наприклад, Аристотель на відміну від Платона, який головну роль відводив державі, наголос робить на центральній ролі індивіда, громадянина в житті полісу, оскільки саме людина як істота політична бере участь в управлінні соціумом та виробленні і прийнятті законів, за якими живуть як окремі індивіди, так і спільнота загалом та які спрямовані на забезпечення справедливості й досягнення суспільного блага. Реалії соціального життя зумовлюють об'єднання людей і входження їх до соціальних об'єднань різного рівня, починаючи від сім'ї, соціальної групи, до якої людина належить, й врешті до

держави, тобто суспільна ієрархія вибудовується знизу догори. Аристотелівська концепція про людину як політичну істоту знаходить свій своєрідний розвиток у творчості Томи Аквінського, який розглядає людину не лише як істоту релігійну, а також соціальну та політичну, що покликана жити всередині соціального цілого, до якого вона належить і яке, з іншого боку, утворюють саме окремі індивіди, які об'єднані спільними інтересами й узгоджують свою поведінку з існуючими встановленими Богом, а також виробленими самими людьми, законами та нормами поведінки. І хоча Аристотеля та Тому Аквінського навряд чи можна вважати фундаторами теорії субсидіарності, але все ж вони багато зробили для закладання її своєрідного ціннісного фундаменту; мається, зокрема, на увазі ствердження цінності людської особистості, людини як політичної істоти, соціальності як простору людського буття і самореалізації особистості, справедливості, відповідальності та загального блага.

Слово «субсидіарність», як зазначає Р. А. Сіріко, походить від латинського терміну «*subsidium*», що означає «допомагати» [Див.: 5, р. 549]. К. Ендо пропонує ще один варіант етимології слова «субсидіарність», зазначаючи, що «латиною слово *subsidium* або *subsidiarius* від початку означало щось, що знаходиться в резерві, або більш конкретно, резервні війська. Потім воно використовувалось для позначення підкріплення або забезпечення військ. Пізніше воно набуло ширшого значення підтримки і допомоги» [6, р. 632].

В католицькому соціальному вченні обґрунтування принципу субсидіарності було офіційно започатковано в енцикліці «*Recurramus ad Christum*» (1891) папи Лева XIII, яка засвідчила більш активне прагнення церкви брати участь у вирішенні соціальних проблем. З цього моменту принцип субсидіарності став розглядатись як один із найголовніших життєвих принципів вільного суспільства. Початковою метою запровадження цього принципу було подолання конфлікту між особою і суспільством, індивідом та спільнотою, що допомогло б уникати крайнощів як індивідуалізму, так і колективізму. Це було спробою віднайти компромісний, «середній шлях» між капіталістичним устроєм з його пріоритетами і цінностями та різновидами соціалістичної й комуністичної ідеології, що зорієнтовані на підпорядкування індивіда державі та її інститутам. Згідно із принципом субсидіарності, влада, з одного боку, повинна бути максимально наближеною до громадян з їхніми запитам та потребами, а з іншого – лише тоді втручатися з пропозицією допомоги (субсидіарно) в сферу діяльності менших чи підпорядкованих спільнот, коли останні не здатні самостійно виконувати свої функції. Лев XIII не тільки вказав на обов'язок держави всіляким чином сприяти покращенню становища та рівня життя працівників, а й, що є важливим з точки зору обґрунтування принципу субсидіарності, окреслив рамки такого можливого втручання: «Не є справедливо... щоб громадянин і родина були поглинуті Державою. Є справедливим, однак, щоб залишити для одних та інших стільки незалежності, наскільки це лиш можливо, зберігаючи спільне добро і права інших» [7]. Відповідно, понтифік вважав природним і прийнятним лише таке втручання в справи суспільства, яке має на меті не руйнування чи поглинання, а доповнення та підсилення. Тобто, він продемонстрував прагнення захистити індивіда від втручання вищих колективних утворень, а також наполягав на необхідності надання великими групами підтримки малим.

Принцип субсидіарності отримав свій подальший розвиток в енцикліці «*Quadragesimo Anno*» (1931) папи Пія XI, в якій він уточнюється й знаходить своє відповідне потрактування: «якщо незаконним є відбирати в окремих осіб змогу зробити те, що вони можуть зробити власними силами і старанністю, і доручити це спільноті, так само несправедливим є доручати більшому і ієрархічно вищому згромадженню те, що можуть здійснити менші і нижчі громади. Це є водночас велика шкода і порушення належного ладу в суспільстві; адже природною метою будь-якої діяльності самого суспільства є надати членам суспільного організму додаткову допомогу, а не придушувати і поглинати їх» [8]. У вищезгаданій енцикліці Пій XI виступає за соціальну ієрархію, яка беручи свій початок з індивіда, далі піднімається вгору до спільноти, до організацій та корпорацій, і врешті-решт,

до держави. При цьому він рекомендує більшою мірою діяти саме на індивідуальному чи локальному рівні, де це можливо, ніж на вищому рівні, на такому як рівень спільноти чи корпорації. Таким чином, якщо Лев XIII лише окреслив прийнятні, на його думку, межі втручання держави в життя суспільства, то Пій XI уже формулює концепцію, в основу якої було покладено принцип субсидіарності. Метою субсидіарності для нього є «всебічний розвиток людської особистості в рамках системи, в якій людина може процвітати» [9, р. 615]. Виходячи з визнання першості особи по відношенню до спільноти, Пій XI прийшов до висновку, що для забезпечення оптимального, сталого розвитку індивіда й гарантованого збереження невеликих об'єднань, таких як, наприклад, сім'я, суспільство і державні органи мають бути організовані на засадах субсидіарності, тобто знизу вгору.

Слід зауважити, що позиція понтифіка не передбачає ні бачення держави в ролі поліцейського, ні, з іншого боку, заперечення необхідності держави та виконання покладених на неї функцій. Адже є низка функцій, які може виконувати лише держава і не в змозі реалізувати об'єднання нижчого рівня організації; саме держава є об'єднанням найвищого порядку, яке спроможне виконувати координаційні функції. Пій XI наголошує на тому, що державу не слід вважати другорядним, вторинним об'єднанням; навпаки, саме субсидіарний характер діяльності держави робить її суб'єктом, здатним виконувати притаманні лише йому завдання. У цьому зв'язку важливим є збалансування повноважень окремих, локальних громад та державних інституцій: «...необхідно, щоб найвища влада Держави передавала меншим і нижчим спілкам виконання справ і обов'язків меншої ваги, які, зрештою лише відвертали б її від важливіших завдань; таким чином вона зможе з більшою свободою, силою та ефективністю виконувати ту роль, яка належить тільки їй, бо тільки вона може ці завдання виконувати: тобто завдання керівництва, нагляду, заохочення та стримування, залежно від випадку і потреби. Отож люди на керівних постах повинні бути твердо переконані, що чим досконаліше буде дотримуватися ієрархічний порядок між різними асоціаціями, відповідно до засади допоміжної функції суспільної діяльності, тим ефективнішою буде влада і здоровішим громадське життя, а отже тим щасливішою і багатшою буде сама Держава» [8].

Надалі розробку концепції субсидіарності в рамках соціальної доктрини католицької церкви продовжив папа Іван XXIII. В енцикліці «*Mater et Magistra*» (1961) він, на противагу думці Пія XI, який сформулював принцип субсидіарності виходячи з доповнюючої функції держави, акцентує увагу на її допоміжній ролі. Слід зазначити, що втілення в життя принципу субсидіарності для Івана XXIII означає «не стільки чітке визначення сфер, в які може втручатись держава, а насамперед спосіб, за допомогою якого вона це робить» [10, с. 185]. Метою, яка виправдовує існування держави, є досягнення спільного блага, під яким він розуміє сукупність соціальних умов, за яких люди мають найкращі можливості досягти своїх цілей і процвітання. Відповідно держава має право втручатись в процес регулювання суспільних відносин саме для того, щоб досягти такого стану суспільства. І розширення сфери такого втручання, на думку Івана XXIII, може розглядатись як своєрідне свідчення все кращого і глибшого розуміння державою та її інститутами засад загального блага та їх прагнення застосувати всі можливі засоби для його досягнення.

Надалі свою інтерпретацію принципу субсидіарності запропонував папа Іван Павло II, зокрема в енцикліці *Centesimus Annus*, де він наголошує на важливості ролі індивіда в суспільній ієрархії та на причинах того, чому людина має бути наділена повноваженнями і чому вона займає вище місце в суспільному устрої, ніж держава. Як зазначається в «Новому словнику католицької соціальної думки», субсидіарність передбачає, що «індивід і сім'я передують державі; тобто, індивіди не існують для держави, а скоріше держава існує для добробуту людей та їхніх сімей, забезпечення якого є її турботою...» [11, р. 927]. Іван Павло II засуджує тоталітаризм і наголошує на божественній природі людини: коріння сучасного тоталітаризму, на його думку, слід шукати у запереченні трансцендентної гідності людської істоти, яка як видимий образ невидимого Бога, є відповідно за самою своєю природою суб'єктом прав, які ніхто не може порушувати – ні інший індивід, ні група, ні клас

чи держава. Навіть соціальна більшість не може порушити цих прав, йдучи проти меншості, пригнічуючи, ізолюючи, експлуатуючи її, чи прагнучи її знищити.

Таким чином, в енцикліці «Centesimus Annus» (1991) папа Іван Павло II на відміну від своїх попередників зробив наголос на ролі активної особистості, а не держави в процесі втілення в життя концепції субсидіарності. На його думку, суспільство має розглядатись саме через призму активної особистості, діяльність якої відбувається в рамках певного людського об'єднання; саме ця ідея робить демократію можливою. Концепція Івана Павла II, таким чином, зосереджена на особистості, а держава розглядається як інструмент, за допомогою якого стає можливим досягнення спільного блага як для окремих індивідів, так і суспільства загалом. В цьому Іван Павло II солідарний з Пієм XI, формулюючи принцип субсидіарності наступним чином: «суспільство вищого порядку не повинно втручатися у внутрішнє життя суспільства нижчого порядку, позбавляючи останнє властивих йому компетенцій, а повинно підтримувати його у випадку необхідності і допомагати координувати його дії з діями інших компонентів, маючи на увазі загальне благо» [12]. Отже, Іван Павло II вважає, що держава як об'єднання вищого рівня є субсидіарною по відношенню до суспільства. Він підкреслює, що саме існування держави виправдане виключно потребами суспільства і, відповідно, найнебезпечніша претензія держави – це спроба стати інститутом, який диктує правила чи визначає функції всіх інших інститутів.

Висновок. Таким чином, принцип субсидіарності знаходить своє обґрунтування в соціальному вченні католицької церкви як демократичний загально-суспільний принцип впорядкування вільного і гуманного суспільства. Правильне його використання створює протизагальну всемогутності зовнішньої по відношенню до людини влади, тенденціям централізації, бюрократизму та знеособленню людської особистості в сучасному світі, зміцнює демократичний лад, здійснюючи належний розподіл завдань і делегування повноважень, а також розподіл влади та контроль над нею. І попри еволюцію і певні розбіжності в тлумаченні змісту принципу субсидіарності, які зокрема можна спостерігати в посланнях пап римських, загалом для відображеної в церковних документах позиції характерне відстоювання соціальної рівноваги, яка забезпечується насамперед можливістю об'єднанням нижчого рівня мати і відповідним чином реалізовувати повноваження, які вони, застосовуючи наявні засоби, можуть використовувати самостійно, без потреби обов'язкової опіки у вирішенні цих питань з боку об'єднань, інституцій більш високого рівня. Тобто, принцип субсидіарності, з точки зору соціального вчення католицизму, базується на наданні людям можливості вирішувати питання, що їх стосуються і є нагальними, без впливу з боку більших, часто більш централізованих, як соціальних так і приватних, релігійних чи державних інституцій. Як нормативний принцип управління, субсидіарність покликана сприяти зміцненню діалогу, пошуку методів спільного прийняття рішень в церкві.

Список використаної літератури:

1. Компендіум соціальної доктрини Церкви. – К.: Кайрос, 2008. – 549 с.
2. Evans M. The Principle of Subsidiarity as a Social and Political Principle in Catholic Social Teaching / M. Evans // *Solidarity: The Journal of Catholic Social Thought and Secular Ethics*. – 2013. – Vol. 3: Iss. 1, Article 4. – P. 44-60.
3. Abela Andrew. Subsidiarity and the Just Wage: Implications of Catholic Social Teaching for the Minimum Wage Debate / Andrew Abela // *Journal of Markets and Morality*. – 2009. – Vol. 12, №1. – P. 7-17.
4. Hamrlik Kathryn Reyes. The Principle of Subsidiarity and Catholic Ecclesiology: Implications for the Laity. A Dissertation for the degree of Doctor of philosophy. Program in theology / Kathryn Reyes Hamrlik. – Chicago, IL: Loyola University Chicago, 2011. – 207 p.
5. Sirico Robert A. Subsidiarity, Society, and Entitlements: Understanding and Application / Robert A. Sirico // *Notre Dame Journal of Law, Ethics and Public Policy*. – 1997. – Vol. 11, Iss. 2, Article 8. – P. 549-579.
6. Endo Ken. The Principle of Subsidiarity from Johannes Althusius to Jacques Delors / Ken Endo // *Hokkaido Law Review*. – 1994. – Vol. 44 (6). – P. 652-553.
7. Лев XIII. Енцикліка «Нові речі – Rerum Novarum» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dc.lviv.ua/nauka_cerkvy/dokumenty/2391-rerum-novarum-nov-rech-enciklka-papi-leva-h.html

8. Пій XI. Енцикліка «Quadragesimo anno [Сороковий рік]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://irs.ucu.edu.ua/irs_news/1136/http://irs.ucu.edu.ua/irs_news/1136/
9. Van Til Kent A. Subsidiarity and Sphere-Sovereignty: A Match Made In ...? / Kent A. Van Til // *Theological Studies*. – 2008. – №69. – P. 610-636.
10. Оноприенко Л. А. Принцип субсидиарности и его отражение в социальной доктрине католической церкви / Л. А. Оноприенко // *PolitBook*. – 2014. – №3. – С. 178-191.
11. *The New Dictionary of Catholic Social Thought*. Judith A. Dwyer (Ed.). – Collegeville: The Liturgical Press, 1994. – 1056 p.
12. Іван Павло II. Енцикліка «Сотий рік – Centesimus Annus» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://irs.ucu.edu.ua/dzherela/sotsialni-entsikliki/ivan-pavlo-ii-centesimus-annus-1991/>
13. *Global Perspectives on Subsidiarity*. Michelle Evans, Augusto Zimmermann (Ed.). – New York: Springer, 2014. – XIII, 223 p.

References:

1. *Compendium of the Church Social Doctrine* (2008). Kyiv: Kairos (in Ukr.)
2. Evans, M. (2013). The Principle of Subsidiarity as a Social and Political Principle in Catholic Social Teaching. *Solidarity: The Journal of Catholic Social Thought and Secular Ethics*, 3, 1, 4, 44-60.
3. Abela, Andrew (2009). Subsidiarity and the Just Wage: Implications of Catholic Social Teaching for the Minimum Wage Debate. *Journal of Markets and Morality*, 12, 1, 7-17.
4. Hamrlik, Kathryn Reyes (2011). *The Principle of Subsidiarity and Catholic Ecclesiology: Implications for the Laity. A Dissertation for the degree of Doctor of philosophy. Program in theology*. Chicago, IL: Loyola University Chicago.
5. Sirico, Robert, A. (1997). Subsidiarity, Society, and Entitlements: Understanding and Application. *Notre Dame Journal of Law, Ethics and Public Policy*, 11, 2, 8, 549-579.
6. Endo, Ken (1994). The Principle of Subsidiarity from Johannes Althusius to Jacques Delors. *Hokkaido Law Review*, 44 (6), 652-553.
7. Lev XIII. *An encyclical «Rerum Novarum»*. Retrieved from http://dc.lviv.ua/nauka_cerkvy/dokumenty/2391-rerum-novarum-nov-rech-enciklka-papi-leva-h.html (in Ukr.)
8. Pius XI. *An encyclical «Quadragesimo anno»*. Retrieved from http://irs.ucu.edu.ua/irs_news/1136/http://irs.ucu.edu.ua/irs_news/1136/ (in Ukr.)
9. Van Til, Kent A. (2008). Subsidiarity and Sphere-Sovereignty: A Match Made In ...? *Theological Studies*, 69, 610-636.
10. Onoprienko, L. A. (2014). Principle of subsidiarity and his reflection in the social doctrine of Catholic Church. *PolitBook*, 3, 178-191 (in Russ.)
11. *The New Dictionary of Catholic Social Thought*. (1994). In Judith A. Dwyer (Ed.). Collegeville: The Liturgical Press.
12. John Paul II. *An encyclical «Centesimus Annus»*. Retrieved from <http://irs.ucu.edu.ua/dzherela/sotsialni-entsikliki/ivan-pavlo-ii-centesimus-annus-1991/> (in Ukr.)
13. *Global Perspectives on Subsidiarity*. (2014). In Michelle Evans, Augusto Zimmermann (Ed.). New York: Springer.

MARCHENKO Andrii Oleksiiovych,

MA in Philosophy,

Taras Shevchenko National University of Kyiv,

e-mail: march_andre@ukr.net

SUBSIDIARITY AS A PRINCIPLE OF GOVERNANCE IN CATHOLIC SOCIAL TEACHING: ESSENCE AND MAIN FEATURES

Summary. Introduction. *Providing of public equilibrium, establishment of mutual relations of collaboration and solidarity envisages the using of principles, that take into account the specific of mutual relations of individual and association, person and religious organization, and realization of that provides the redistribution of plenary powers between local associations and associations of the higher, centralized level. One of such principles there is a principle of subsidiarity.*

Purpose. *The aim of the article is research of maintenance and practical measuring of principle of subsidiarity in Catholic social teaching.*

Methods. *In order to examine the sense of subsidiarity, to trace consistently its conceptual evolution the author used coherent analytical tools.*

Results. *Important for understanding the essence of principle of subsidiarity is a thesis on intercommunication and mutual responsibility of person and society, man and church organization. The realization of principle of subsidiarity envisages establishing the order, at what association of local level get all necessary functions, and the associations of higher level are allotted auxiliary and coordinating plenary powers. In accordance with principle of subsidiarity, central power must execute exactly auxiliary, but not*

leading role, deciding those tasks that can not be effectively executed at local level only.

Originality. The principle of subsidiarity, from the point of view of Catholic social teaching, is based on a grant to the people a possibility to decide the questions, that they are touched and are urgent, without influence from the side of more centralized, social or private, religious or state institutes. Correct use of the principle of subsidiarity creates the counterbalance of omnipotence of external in relation to a man power, to the tendencies of centralization and depersonalization of human personality in the modern world, strengthens a democratic line-up, carrying out the proper distribution of tasks and delegation of plenary powers, and also distribution of power and control above her.

Conclusion. The principle of subsidiarity finds his ground in the Catholic social teaching as democratic social principle of organization of free and humane society. As normative principle of governing, subsidiarity called to assist strengthening of dialogue, search of methods of mutual acceptance of decisions in a church.

Key words: subsidiarity, solidarity, Catholic social teaching, Human rights, Christian democracy, responsibility.

Одержано редакцією 24.05.2019

Прийнято до публікації 22.05.2019

УДК 271.2:322](091)(045)
DOI:10.31651/2076-5894-2019-1-99-106

ГОНЧАРЕНКО Дмитро Ігорович,
аспірант історико-філософського факультету
Київського університету імені Бориса Грінченка,
e-mail: d.goncharenko86@gmail.com

КОНЦЕПЦІЯ «СИМФОНІЇ» ЦЕРКВИ І ДЕРЖАВИ ЯК ПІДҐРУНТЯ ПРАВОСЛАВНОГО ЦЕЗАРЕПАПІЗМУ

В статті досліджується система взаємовідносин між імператором Юстиніаном I. В основі «симфонії» закладався принцип гармонічного світською владою і Церквою, що отримала назву «цезарепапізм». Основою для становлення примату влади над Церквою послуговувала так звана концепція «симфонії влад», сформульована у 6-й Новелі існування й співробітництва Церкви і держави, але практична реалізація теорії була направлена не на ідеальне, синергічне взаємоіснування двох інституцій, а на розбудову візантійського абсолютизму. У своїх кодексах імператор Юстиніан I юридично забезпечив собі право втручатися в справи Церкви й тим самим закріпив цезарепапізм на законодавчому рівні. В історичному розрізі приводяться приклади цезарепапістських відносин між політичною владою та Православною Церквою у Візантійській імперії, Київській Русі, Московському царстві та Росії. Стаття покликана проаналізувати з позиції філософії і релігієзнавства своєрідні взаємовідносини між Православною Церквою й світською владою, які виникли внаслідок законотворчої діяльності візантійського імператора Юстиніана I. Метою є дослідити становлення цезарепапізму як результату запровадженої теорії «симфонії», простежити виявлення візантійського цезарепапізму в країнах православного світу та його прояви в сучасній Україні.

Ключові слова: цезарепапізм, Візантія, «симфонія», Православна Церква, держава, політична влада, Московське царство, Київська Русь, імператор, Росія, світська влада.

Постановка проблеми. Засади взаємовідносин і взаємоіснування Візантійської Церкви та світської держави були оформлені в шостій Новелі імператором Юстиніаном I для патріарха Епіфанія. Згідно з концепцією Юстиніана I, між світською і духовною владою встановлювався принцип гармонії і партнерства, що отримав назву «симфонії». Візантійська модель передбачала, що Церква і держава будуть існувати автономно, але постійно взаємодіяти й доповнювати одна одну, без втручання у сферу відповідальності кожної зі сторін. Проте практична реалізація «симфонії» була інша: Церква зазнавала політичної уваги й тиску з боку базилевсів, які користуючись своєю владою, диктували умови духовному інституту [1, с. 148]; церковні інтереси ставали залежними від політичної кон'юнктури, а монарх ставав не тільки головою світської влади, а фактично очолював Церкву. Такі